

„Patrz w górę!“ Tedy zobaczył mąż zdradzony żonę z kochankiem i czynił jej wyrzuty: „To tak ci zaufałem?“ Ale ona odparła: „Gdybym tak nie zrobiła, tybyś nie przewidział“. A Issa powtórzył Polosowi: „Oto mówiłem ci, że kobieta zawsze się wykręci“.

Kair, w grudniu 1906.

Tadeusz Smoleński.

Nowe przyczynki do drugiego wydania „Księgi przysłów“

S. Adalberga.

Setka I.

W rocznikach VI., VII. i IX. „Ludu“ ogłosiłem pięć setek „Przyczynków“ do *Księgi przysłów* Adalberga, w roku zaś 1903, rozpocząłem na tyleż setek obliczoną drugą seryę przyczynków w „Wiśle“ p. n. „Na marginesie Ks. prz. S. A.“ Zanim tę seryę zdołałem ukończyć, nabierało się przy czytaniu przygodnem tyle materyału nowego, że widzę się zmuszonym do rozpoczęcia trzeciej seryi przyczynków. Dla jednolitości zachowuję układ dotychczasowy, dorzucam tylko spis dzieł, przejranych wyczerpująco, i wykaz skróceń nowych, użytych dla oszczędzenia miejsca. Przejrzałem tedy dokładnie z nowszych tomików „Biblioteki pisarzy polskich“, wydawanej przez Akademię umiejętności: Baryki sztukę „Z chłopu król“, Paprockiego „Koło rycerskie“, M. Szarzyńskiego „Poezye“, oraz: Wł. Bełzy „Poezye“ (Lipsk u Brockhousa), Józefa hr. Dunina-Borkowskiego „Pisma“ t. I., (Lw. 1856), Czesława Jankowskiego „Poezye“ (Warsz. 1884), A. Langego „Poezye“ Cz. II. (Krak. 1898), Matuszewskiego „Zbiór wierszy i bajek, przełożonych z różnych autorów obcych“ Cz. I. (Warsz. 1803), A. Niemojowskiego „Poezye“ (Krak. 1901), Józ. Kalas. Pajgerta „Bajki i wiersze różne“ (2 serje Lwów 1834. nn.), „Prace literackie“, wydane przez J. hr. Dunina-Borkowskiego (w Wiedniu 1838), A. Stopki książeczkę o „Sabale“ (Krak.), „Szopkę krakowską“, wyd. przez dra J. Krupskiego (Krak. 1904), K. Tetmajera dramat „Zawiszę Czarnego“ i wydawnictwo „Poziarnie“ (Wilno 1861).

Skracam:

Bar. Baryka j. w., przytaczam wierszami;

Pap. K. Paprocki j. w., przytaczam utwory (l. rzym.)
i wiersze (l. arab.);

Pr. liter. Prace literackie j. w., przytaczam stronami;

Stopka. Stopki dziełko o Sabale, przytaczam rozdz. (l. rzym.)
lub strony (l. arab.);

Szarz. Szarzyński j. w., przytaczam utwór (l. rzym.) i wiersz
(l. arab.);

Tetm. Zaw. Tetmajer j. w., przytaczam stronami;

Z R. Załuskiego „Zbiór rymopisów żyjących“ z poł. XVIII.
wieku przytaczam tomami i stronami

1. **Androny.** Prw. w wierszu J. K. Pajgerta p. n. Małpa:
„Plecie dalej swe androny“.

2. **Ateny.** (niema u A.) „Lecz ci wiersze posyłać, jest do
Aten sowy | Znosić lub do Prus jaki guzik bursztynowy“
pisze J. Załuski *Z R.* III. 500.

3. **Baba.** 12. *Czel.* (w brzmieniu pozanawiasowem) też w po-
wiastce G. z Güntherów Puzyniny „Synu oberżysty“ (1840 r.)
—48 Odmianka: „Jak widzi czart, że źle, babę na pole śle“ sta-
nowi napis utworu, drukowanego w zesz. I. „Pisemek“ J. K.
Turowskiego (Lwów 1835). U Stopki zaś w r. XXV. czytam:
„ka djascy ni mogom, to babe pošlom“. — 97. Odm. lud. „Wspo-
mniała baba dziewięć (!) wieczór“ z Jezioros w gub. kowień-
skiej, *Wiśła* XVI. 672.

4. **Baja.** (!). „Baj baju!“ w Szopce krak. a I. sc. 1.

5. **Bawełna.** „W bawełnę obwija swe winy“ Załuski
Z. R. III. 445.

6. **Bąk.** 2. Parafrazę poetyczną tego przysł. podał *Tetm.*
Zaw. 43.: „(Dwina) Łapią się muchy w pajęczce koronki — (Zawi-
sza) Ale je jak dym przelatują bąki“.

7. **Bębennica.** Dodaj: „(Panie Polaku, umiej dobrze gadkę
one) Bębennicaś, staraj się u piszczka o żonę“ *Pap.* K. XVII.,
23—4. Jak wynika ze związku, myśl tej gadki: *similis simili*
gaudet, równy z równym powinien się łączyć. Prw. zresztą
przysł. czeskie: „Treffil pisztiec na bubeníka“, kończące w Ada-
ma Rosacjusa dziele n. p. „Rathauz nowý w mieście Suszici“ (z r.
1619) bajkę znaną o liszce bez ogona, a odpowiadające przy-
słowiom, zapisanym u A. pod **Frant** 4, i **Trafić** 4. (Prw. A.

Truhlárza wyd. J. Albina *Ezopowych fabuł* w Pradze 1901., s. XXXIII. uw. 3).

8. **Bić** 43. Odm. „(że) go zbije na winne jabłko“ w Jeża powiastce „Orzeł swatem“, napisanej w r. 1859., a wydrukowanej w wydawnictwie „Po ziarnie“ r. 1861., s. 94.

9. **Biegać**. (niema u A.) „Biegał... by wściekły“ *Papr. K.* CVII., 8.

10. **Blady**. Dod. „zbladła jak ściana“ w pow. J. Korzeniowskiego p. n. „Posłuszeństwo“. „Błada jak płótno“ we Wł. Bełzy „Pieśni przy kaganku“ (1869 r.).

11. **Borys**. Dwa przysł. do tego hasła dorzucił ks. Siarkowski w *Przeglądzie katol.* 1893., nr. 49. w „Przyczynku do zwyczajów i obrzędów relig.“ z kazań ks. Bieleckiego z r. 1712.

12. **Bób**. J. Borkowski w „Mowie kwiatów“ pisze pod wyrazem tym: „Znane jest przysł.: Dodać komu bobu = napełnić piotra“ (Pisma I., 431), a Tetmajer w podhal. noweli „Jak się Michał Łojas powiesił“ w gwarze: „Dołby jo ci bobu!“ Przysłowie to znane powszechnie, a jednak niema go u A.

13. **Bóg** 42. Odm.: „Bóg dał, Bóg weźmie“ w dramacie W. Bełzy „Karlińskim“ a. III. sc. 2.—70. W spiewce pod l. 118, podanej przez Matlakowskiego z Zakopanego w *Wiśle* VIII., 218, znajduję odmiankę: „Wojąki strzelają, Pan Bóg kule nosi“. — 112. Odm.: „Człowiek strzela Pan Bóg kulę (błąd druku?) nosi“, jako przysłowie łowieckie podał J. Borkowski w *Pr. liter.* 145. Do 142. odm.: „I Panu Bogu świeczka i djabłu ofiara“ czytam w dzienniku lwow. *Wieku nowym* (z r. 1904) — 245. odmiankę: „Kto z Bogiem, Bóg z nim“ stanowi podtytuł książeczki Konst. Wojciechowskiego o „Wawrzyńcu Kaszubskim“ (Pozn. 1873). Inna znów: „Kto z Bogiem, to i Bóg z nim“ figuruje jako napis powieści Mich. Czajkowskiego w *Tygodniku liter.* (Pozn.) r. 1840. t. III. — 318 i 319. Odm.: „Pan Bóg litościwy, ale i sprawiedliwy“ w Nowelach W. Orkana, s. 88.—387. Odm. podhal.: „W Pana Boga wierz, ale Mu nie wierz!“ u Stopki 53. — Dod. „Przy kim Bóg, nikt na tego, — to tak święte godło Z rozumnie ufających nikogo nie zwiodło“ w wierszu F. Zabłockiego p. n. Instykt. — Dod.: „Na górach Bóg mieszka“, podane jako *motto*, a „przysłowie góralskie“ naczelnie wiersza W. Bełzy „W górach“ (pis. w Curychu 23. VIII. 1869). — Dod.: „Pan mój daleko, Pan Bóg mój wysoko“ z wiersza A. Chodźki p. n. Wasilek. Przypomina to znane przysł., również nie zapisane

u A.: „Król daleko, Pan Bóg wysoko“. — Stopka w r. XXVI. podaje jako przysł. Sabaly: „Z Panem Bogiem nie bedzies w karty grać“.

14. **Brać.** Dod: „Biorąc dają (to Walka zdradziło przysłowie, Przedał ciołka, a grosze wzięto na Grzybowie)“ w sielance F. Zabłockiego p. n. Chloe i Likas (*Zab. przyj. i pożył.* t. XI. 1775. r., s. 236).

15. **But** 3. Prw.: „(Ej, strzeż ty się, Mirtylu, takie bałamuty Nedorzeczne) dziewczętom młodym szyją buty“ w sielance, wymienionej pod liczbą poprzednią, i: „Każdy jak umie, buty niebożętom szyje“ w wierszu J. Borkowskiego p. n. Rumianek.

16. **Bywać** 2. *Ryś.* = Wójcicki w *Pr. liter.* 192.

17. **Chart** 4. (bez źródła) jako przysł. łowieckie podał J. Borkowski *Pr. liter.* 145.

18. **Chata** 3. Wójcicki w art. o gościnności (*Pr. liter.* 194), w którym zestawia odpowiednie przysłowia, pisze: „Przyjmowano zawsze szczerze, nie żałowano niczego, bo czem chata bogata, tem była i rada“, a *Tetm. Zaw.* 81.:

„Czem bogata Chata, tem dusza rada do przebrania“.

19. **Chęć.** Dod.: „(Choć wiedzą), łakoma chęć (że) każdego zdradzi“ *Pap. K.* CVIII., 20.

20. **Chleb** 21. (bez źródła) = napis kom. jednoaktowej J. Blizińskiego, wyd. we Lwowie 1879. — Dod. „Dorwiesz li się też chleba, nie wybieraj ości!“ *Bar. w.* 420. (prw. przysł., zapisane pod l. 168. tegoż hasła).

21. **Chłop** 91. odm., najbliższa *Haur. rp.* (który pochodzi dopiero z r. 1697, a więc prawdopodobnie polega właśnie na niej): „Smaruj chłopca balsamem, przecię śmierdzi dziegiem!“ *Bar. w.* 838.

22. **Chwiać się** 2. Prw.: „A ty się tylko chwiejesz właśnie, jako trzcina“ *Pap. K.* XXXV., 41.

23. **Chybić** 1. Odm.: „na chybił trafił“ Jeż w pow., wymienionej wyżej pod l. 8.

24. **Cicho** 5. Pr. czeskie: „tisze, tichounce jako když mák seje“ (Jan Flora w noweli „Jez“, *Złata Praha* r XXI., 3).

25. **Ciekawość** 2. Odm. w Jeża „Orzeł swatem“ (*Po ziarnie* 1861., 102.): „Ciekawość, powiada przysłowie, jest pierwszym gradusem do piekła“.

26. **Ciemię.** Prw. w bajce J. K. Pajgerta „Wilk i lis“ zwrot: „lis, nie w ciemie bity“; podobnie A. Niemojewski w wierszu

„Kiedy kłamią“: „Ten... bity w ciemię“, *Tetm. Zaw.* 9.: „Chebaba mię od małańka Bez ciemię bito, (Zeby jo se nie doł rady Z kazdom kobiętą“), i ludowe (*Wisła VIII.*, 230): „(Chłōp zrozumiał wszystko odrazu) bo był nie w ciemię bity“. Dodam, że to przysłowie i u Czechów od wieków znane, bo n. p. w ułamku t. zw. strachowskim (z XV. wieku) przekładu Ezopa czytamy: „nenie wtimie vražen“ t. zn. nie jest w ciemię wrażon (bit) cz. nie jest głupim, jak objaśnia A. Truchlárz w swem wzorowem wydaniu „Ezopowych fabuł“ (s. 365., w. 23. i słownik).

27. **Ciepło.** Dod.: „Tak mi tam ciepło... jak w łaźni“ *Bar.* w. 625.

28. **Cnota** 92. = Wójcicki *Pr. liter.* 1838, 193.

29. **Cudze** 21. Odm.: „Cudze widzimy za lasem, a swego nie widzimy pod nosem“ jest napisem artykułu J. Ch. w *Tygodniku wileńskim* z r. 1818.

30. **Cygan** 2. Czechowic w „Wujku“ z r. 1590. pisze: „Stawcie więc świadków, ale tak, żeby cygan dziećmi swemi nie świadczył!“ Odmiankę zaś: „Żona i dziatki to cygańskie świadki“ znam z ust Litwinki.

31. **Czapka** 5. Odm.:

„Czapką, papką a solą,
Ludzie sobie ludzi niewolą“,

podaje Wójcicki jako przysł. panów polskich *Pr. liter.* 199.

32. **Czas** 69. = Celestyn Aureli Prawdzic, Pamiętnik staro-
go wiarusa (Żytomierz 1866) w przedmowie.

33. **Czekać** 7. Odm.: „Dawnom ci jej też czekał, jako deszczu kania“ *Bar.* w. 156.

34. **Człowiek** 60. Matuszewski w „Zbiorze wierszy i bajek“ (Warsz. 1803., s. 85.) ułożył sześciowiersz na przysłowie: „Góra z górą się nie zejdzie, a człowiek z człowiekiem zawsze“, które wypisał w nagłōwku.

35. **Czuć.** Dod.: „Nic nie czuje, jak drewno“ *Bar.* w. 91.

36. **Czynić** 9. Odm.: „Nie czyń tego drugiemu, co tobie nie miło!“ *Pap. K.* XXI., 44., a: „Nie czyń tego drugiemu, co nie miło tobie!“ tamże XXIII., 24. Natomiast w *Wiarusie polskim* z r. 1897 czytam: „Co tobie niemiło, drugiemu nie czyń też!“ Przysł. to jako „promythion“ do bajki Fedrusa (l. 26.) o liszce i bocianie czytam już w „Ezopowych fabułach (czeskich)“, wy-

danych w Prościejowie 1557. r. (ks. II., baj. 13.): „Czego sobie nechcess, ne cziń toho jinému!“ (prw. wydanie Truhlárza z r. 1901., s. 81., w. 1.).

37. **Dbać.** Dod. *Tetm. Zaw.* 43.: „(Ja o babskie gniewy) Co o pajęcze właśnie dbam przędziwa“.

38. **Deszcz** 2. Odm.: „Deszcz leje, jakby z cebra“ w wierszu W. Bełzy z r. 1865. p. n. *Burza* (z Niekrasowa).

39. **Dyabeł.** 88. Adalberg nie podał żadnego źródła, widocznie zgubił zapiskę. Mogę wskazać, że przysł. to w tem brzmieniu mieści się w wierszu Zabłockiego p. n. *Instynkt*.

40. **Dobrze.** 19. Odm.: „Ha, tam szczęście, gdzie nas nie ma“ w wierszu A. Niemojewskiego „Kiedy kłamią“. — Dod. pospolite przysł.: „Im gorzej, tem lepiej“, którego odm.: „Tem lepiej, tem gorzej“ stanowi napis art. M. Balińskiego w *Tygodn. wil.* z r. 1819., a inną: „(Łże dla duszy) tem lepiej, im gorzej“ czytam w wierszu T. Lenartowicza „Z lirą powrót do kraju“ (datow. w Rzymie 8. IV. 1860., a ogłosz. w *Po ziarnie* 1861., 64.)

41. **Dół.** 8. W Matuszewskiego „Zbiorze wierszy“ 1803., 65. odm.:

„Kto pod kim dołki kopie,
Naostatek sam w nie wpada“.

42. **Droga.** 12. tekst główny = Sieroszewski, *Pustelnia w górach*. — Dod.: „(Jest przysłowie:) długa do mądrości droga przez przykazy i nauki, krótka jest przez przykłady“ *Zab. przyj. i pożył.* 1775. t. XI., 340.

43. **Duby.** 2. Prw.: „(Dziewczyna) duby smalone bredzi“ w Mickiewiczowskiej „Romantyczności“ w. 60. Podobnie w wierszu „Małpie“ J. K. Pajgert: „(Zaczyna) bredzić duby smalone“, a Niemojewski w „Branca“: „smalone plecie duby“.

44. **Ducha św. (Zesłanie).** 1. Odm.:

„Do świętego Ducha
Nie zrzucaj kozucha,
A po świętym Duchu
Chodź jeszcze w kozuchu!“

w stałej korespondencji paryskiej *Bluszczu* 1887. t. XXIII., 219.

45. **Dudkować.** Dod.: „By miał kozieł pieniądze, to mu dudkujemy“ *Paprz. K.* LXIX., 38.

46. **Dwór.** 17. (bez źródła!) = D. Magnuszewski, *Zemsta panny Urszuli*, rozdz. V. (druk. *Pr. liter.* 1838.)

47. **Dziad.** 22. Znam ze Lwowa odm.: „Przemówił dziad do obrazu, a obraz do niego ani razu“. Prw. *Tetm. Zaw.* 71.

„Cóż tam patrzycie, panno, do księżycy,
A księżyc do was, jako to do dziada,
Gdy się doń ozwał, tylo odpowiada?“

Dod.: „Dziadowi nie daj konia, ba (= tylko) torbe i kij!“ u Stopki w r. XXVI.

48. **Figa.** Dod.: (za tę prawdę) naż ci, Mahomecie, figę“ z rpsu Bibl. Ossol. I. 196. (około r. 1650.) podane w *Wiśle* VIII., 80.

49. **Fortuna.** 8. Odm.: „(doczesna) fortuna i szczęście kołem się toczy“ w ks. H. Piskowskiego „Żywotach świętych i błogosławionych zakonu dominik.“ (Wilno, 1760.)

50. **Frant.** 5. Tadeusz Wasilewski pisze w liście z 11. XII. 1843. do J. Dobrzańskiego: „z głupia frant“ (prw. *Pamiętnik liter.* 1904. III., 126.)

51. **Garnek.** 18. (bez źródła). Odm.: „Czyż garnki lepią święci?“ w wierszu „Młynareczce“ A. Langeo.

52. **Ginać.** 8. (prw. **Zniknąć.** 1.) J. K. Pajgert w „Liście do Karola“ pisze: „Jak bańki pękły me nadzieje“. Zwykle słyszeć można zwrot: „prysło, jak bańka“.

53. **Głodno.** W *Zab. przyj. i poz.* XI., 187. w wierszu p. n. „Sen“ czytamy: „Że mu głodno i chłodno“, a na str. 21.: „(Mój duch) czy głodny czy chłodny...“

54. **Głowa.** 3. (prw. **Klepka.**) Odm.: „Dwa wróble, którym w głowie nie stawało klepki“ w bajce J. K. Pajgerta p. n. Wróbel i kotka. — Tenże pisarz używa częściej przysł., zapisanego pod l. 101. tegoż hasła, n. p.: „Mam ją przecie olej w głowie“ (Zajac i czajka), — „Mam ją olej w głowie“ (Skała w ogrodzie), — „Oleju więcej miała w głowie“ (Małpy). — 119. Druga połowa: „Dość dwie słowie“ stanowi napis broszury, wydanej bezimiennie w Poznaniu 1879. r. (prw. Estreichera *Bibliografie* VI., 169.), a pochodzącą od Leszka hr. Dunina Borkowskiego. — 156. *Knap.* Najbliższą tej wersyi jest odm. Sabały: „Muru głowom nie ozbijes, tozto daj pokój lepij!“ (Stopka 54).

55. **Głuchy.** 6. Prw. w „Żywocie uczciwego człowieka“ (z rosyjskiego) Wł. Bezy: „Głuchy byłem, jako pień“.

56. **Głupi.** 79. tekst główny = Załuski *ZR* III., 436.

57. **Gospodarz.** 12. z opuszczeniem wyr. „jego“ podał Wójcicki też *Pr. liter.* 192. — Do 13. odmianka tamże: „Gospodarka w domu trzeba słuchać“. — 19. z Rysińskiego tamże powtórzone. — 26. tekst główny (poza nawiasem) w tymże artykule na s. 191. — Dod. stamtąd s. 192.: „Kto do cudzego domu wniwdzie, gospodarskiej woli dogadzać musi“.

58. **Gość.** 35. Również w art. Wójcickiego *Pr. liter.* 191. powtórzone, a na s. 201. przytoczono z Rysińskiego (1619 r.) przysł. łacińskie: „Hospes venit, Christus venit“. Tekst polski pospolity też w „Marylce“ G. z G. Puzyniny (1849. r.) Prw. w „Bajce“ Cz. Jankowskiego: „(A matula powiada, że) gość w domu to znaczy Bóg w domu“. — 42. i 56. Za Rysińskim powtórzył Wójcicki *Pr. liter.* 192. — 61. Odm: „Sześć rzeczy (mówi z XV. wieku przysłowie) powinien mieć szlachcic dla gościa: kapłon tłusty, piwo dobre, chleb chędogi, ocet mocny i gorzałkę przednią“ *Pr. liter.* 192. Ale tu widocznie zaszyły opuszczenia tylko w druku, bo brak rzeczy piątej („świece jasne“) i wyrazu „w domu“ po „szlachcicu“. — 63. Odm.: „W dom przed gościem, w domu za gościem“ jako obowiązek gospodarza wymienia Wójcicki *Pr. liter.* 192. Wygląda to na błąd druku wobec tekstu Rysińskiego („z domu“), ale takie przypuszczenie osłabia ta okoliczność, że odmianka ludowa (z Kolberga) dowodzi istnienia wersji o obowiązku gospodarza chodzenia za gościem także w domu.

59. **Góra.** 3. Odm.: „Niebotyczne góry rodzą nędzne myszy“ umieszcza A. Lange w wierszu „zamiast prologu“ na czele swych „Poezyi“ z r. 1898.

60. **Grabski. A.** podał jako źródło dopiero Darowskiego. Tymczasem już dziennik *Goniec krakowski* w nrze 23. z 29. I. 1831. r. (str. 100.) pisze: „W miejsce starego przysłowia: spisał się, jak Grabski w tańcu — zaczyna wchodzić nowe: spisał się, jak Chłopicki na dyktaturze. Pan Wójcicki nie odmówi zapewne temu nowemu przysłowiu miejsca w drugim wydaniu swego szacownego dzieła (o przysłowiach)“.

61. **Grom** (niema u A.) Tu należy zwrot pospolity: „jak grom z jasnego nieba“, znany zresztą także Anglikom, a nawet już Rygwedzie hinduskiej I., 186., 9. (prw. Pischla i Geldnera „Vedische Studien“ t. II., 1897., 225.) Adalberg zapisał tylko pod h. **Pogoda.** 4: „I w pogodę piorun uderzył“.

62. **Iskra.** 2. Prw. *Tetm. Zaw.* 52: „Wielkie pożary tkwią w małej iskierce“.

63. **Iść.** 28. Odm.: „(Wszystko mi także wtenczas) idzie, jak z opoki“ w F. Zabłockiego „Instynkcie“.

64. **Jabłko** 4. Odm.: „że się jabłko nie odkociło od jabłoni“ podaje J. Korzeniowski w „Panu stolnikowiczu“ (Dzieła t. V., 52.)

65. **Jagiello** (niema u A., ani **Krupa**). Korespondent wiedeński (A.) t. j. Adam Nowicki umieścił w *Słowie polskiem* (1904., nr. 197. s. 2.) artykuł p. n.: „Krupa jagłą być nie może“, zakończony zdaniem: „Gdyby Tisza znał przysłowia polskie, przypomniałyby sobie: Król Jagiello bił Krzyżaki i pan Krupa chciał być taki“.

66. **Jakub** 13. Odm.: „Bo śmierć nie żartuje, ino przydzie i: „Pódż Kuba do wójta!“ (Orkan, Nowele 156.)

67. **Jasny.** Dod.: „(o moich jak dzień jasných) poetyckich talentach“ w J. K. Pajgerta „Liście do K. R.“ Zwrot ten: „jasny, jak dzień“ jest zresztą powszechny.

68. **Jerzy św.** 7. Odm.: „(Jak mówią w Polsce) na święty Jury, kiedy w niebie będą dziury“, podał (A) (patrz wyżej pod **Jagiello**.) w korespondencji wiedeńskiej *Słowa polskiego* (1904., nr. 455., s. 1., łam 3.)

69. **Jeż.** Dod. z Załuskiego *Z. R.* III. Additamentu s. 17.: „I jeż i pies (z mazowiecka)“ — napis epigramu.

70. **Judasz.** Dod. z Szopki krak. I. 1.: „Marzą ci się Judasi (i przeszkody stroją)“.

71. **Kąpany.** Prw. *Tetm. Zaw.* 50.: „(Powoli, powoli!) Gorząc-eście ukąpani wodą!“

72. **Klamka.** Nie rozumiem, dlaczego u A. brak zwrotu przysłowiowego „trzymać się klamki pańskiej“, do którego odm.: „dworskiej“ podaje Wójcicki *Pr. liter.* 199.

73. **Koło** 3. Znane widocznie i w Niemczech dolnych, skoro Fryderyk Reuter, głośny dziś pisarz dolnoniemiecki narzeczowy, w opowieści swej „Z czasów odsiadki w więzieniu“ (Ut miner Festungstid 18.) pisze: „un ick satt dor as 't föft Rad an 'n Wagen“ (a ja siedziałem tam, jak piąte koło u wozu).

74. **Koń** 17. Przysłowie to jest przekładem obcego. Ślady wędrówki jego wskazują „Ezopowe fabuły“ J. Albina, wyd. w r. 1557., w których czytamy jako napis jednej (53.) z przypowieści, przerobionych z Branta (łacińskich) za pośrednictwem niemieckiem (Steinhöwla): „Nemáme ohledowati zubuo koni, kteréhož

nám darem dali“ — Steinh. „Nit sol man ansehen die zene eines geschenckten pferdts“ — Br. „Donati equi non esse respiciendos dentes“. Zresztą na s. 310, nr. 3—4, tych fabułów w wydaniu krytycznem Truhlárza (z r. 1901.), wymieniono wyraźnie jako przysłowie zdanie: „Koni, kterýžt' jest darem dán, na zuby nehled' aniž mu jich ohlednoj!“

75. **Kopa**. Dod. wymienione w *Tygodn. petersb.* 1833. r. IV. części VII., s. 250. jako stare gospodarskie przysłowie:

„Snopek do snopka
Zbierze się kopka“.

76. **Kosa** 5. Czesci mówią: „Przyszła kosa na kámen“ (prw. w L. Andrejewa „Powidkach“ w przekł. B. Prusika 1904., s. 242.)

77. **Kozak** 10. (bez źródła) Odm.: „Złapałeś Tatarzyna“ stanowi napis epigramu Załuskiego *Z. R.* III. Addit. 17.

78. **Kożuch** 14. Prw. w „Sienkiewiczjanach“ W. Nałkowskiego na s. 69.: „(Zaraz potym) niby bukiet do kożucha, p. Laskowski przypina do S. taką shelleyowską cechę“.

79. **Kół** 6. (i 1.) Prw. w Załuskiego *ZR* III. 483: „(I z faryżami żyjem, choć) nam ciosą koły“.

80. **Kpić** 1. Prw. *Tetm. Zaw.* 80.: „Kpisz, figle stroisz czy pytasz o drogę?“.

81. **Krew** 2. W. Bełza w „Burzy“ (z Niekrasowa przełoż. w r. 1865.) powiada: „Krew młoda nie woda!“.

82. **Kręcić** 7. Prw. z ust ludu krakowskiego odm.: „Kręcicie tak mną, jak świec butem“ *Wisła* VIII., 249).

83. **Kubek** 1. Taksamo w *Noworoczniku litew.* 1831., 243.: „Kubek w kubek (komisarz)“.

84. **Kupić**. Dod.: „Drożej kupił, jak żydzi Poniezusa“ (Orkan, Nowele 130).

85. **Kuty** (niema u A.) Tu należy zwrot, znany powszechnie: „kuty na cztery nogi“, który czytamy już w Załuskiego *Z. R.* III. 428. w postaci: „przyfrant, na cztery kowany, Nogi“, a 472. w bajce, z francuskiego przełożonej w r. 1748., jako: „Ta była kowana, Na cztery nogi“.

86. **Las**. Dod. z *Tetm. Zaw.* 30.: „(Za wolom boskom z dziada i pradziada, Na Radolinie siedzom Radolanie, Jako to mówiom), kiedy drzewo pada, Na jednych lasach rosnom drugie lasy“.

87. **Latać.** Dod. ze „Szkiców“ A. Szymańskiego (s. 33. Pan Jędrzej Krawczykowski): „Lata, jakby się lubczyku objadł“.

88. **Lato** 9. Prw. w „Igraszce“, ogłoszonej bezimiennie w *Pokłosiu* poznańskim (1852, 209): „Leczmy na to, jak na lato“.

89. **Leżeć.** Dod.: „Lezys jako kłoda, (zimnaś jako woda)“ z Zakopanego (*Wisła* VIII., 222.) — Dod. z *Bar.* 69.: „(Wej, jakci sobie leży, jak basza turecki“.

90. **Lipowiec** (niema u A.) Załuski *Z. R.* III. 440. pisze: „Do Lipowca brać ku wszystkim bisum Káże“.

91. **Lód** 3. (lub **Zamek** 2.) Odm.: „pałace buduje na lodzie“ w J. K. Pajgerta „Pszczolach“.

92. **Łakomy.** Dod. z *Pap. K.* LXVIII., 32.: „Sam djabeł nie nasyci nigdy łakomego“.

93. **Łaźnia** 6. Adalberg nie zna przykładu dawniejszego nad wiek XIX. Tymczasem dr. L. Bernacki podał w *Pamiętniku litewskim* (1903. r. II., s. 405) z historyi o cesarzu Jowinjanie w rpsie Litwina Szoluchy, pochodzącym z ostatniej świerci XVII. wieku, przykład: „każęc i ja tobie niegorszą łaźnię sprawić“. Józef Borkowski w wierszu p. n. Ukaranie pisze: „Już ja ci łaźnię sprawię“.

94. **Łgać** 23. = *Tetm. Zaw.* 86. i Szopka *krak.* I, 3.

95. **Łowić.** Dod. zwrot pospolity: „W mętnej wodzie ryby łowić“, którego odmiankę czytam w wierszu p. n. Zdrada domowego (*Zab. przyj. i pożył.* 1775. t. XI., 174): „(Sam zaś) w takowym chcą łowić odmieć“, a dalszą u A. pod hasłem **Woda** 55.

96. **Łyko** 3. Odm. w *Bar:* 207—8.: „Póki się drą łyka, Drzymyż je, jako możem!“.

97. **Macocha** 1. (bez źródła) Odm. *Tetm. Zaw.* 30.: „(Bo, jako my som z ojców Radolanie), Tako i one (t. j. dziewczuchy) I som nie od macochy, Lec ojcowicki godne“.

98. **Mahomet** (bez źródła). Książę jenerał ziem podolskich Czartoryski pisze w liście do Jana Śniadeckiego 28. II. 1810.: „Nieraz bawiłem się miłem marzeniem poskoczenia do Wilna, pour faire le miracle de Mahomet, który nie mogąc góry sprowadzić do siebie, sam do niej pojechał“ (*Noworocznik litew.* 1831., 271).

99. **Mało.** Dod. z (*Papr. K. XXIV.* przypowieść: „Mało złemu dobrodziejstwa pomoga“.

100. **Małpa.** Dod. z przemowy J. K. Pajgerta do jego „Bajek i wierszy różnych“, wydanych we Lwowie w r. 1834.: „To mu z tem tak nie do twarzy, jak małpie w todze“.

Dr. Franciszek Krček.

Rozmaitości.

1. **Zwyczaj przedwielkanocny w Krakowskiem.** W notatce niniejszej zwracam uwagę na jedną rzecz, którą świeżo opowiadał mi znajomy z Krakowskiego. Według tego opowiadania w całej okolicy Krakowskiego, a więc i w powiecie wadowickim, podgórskim i t. d., przed niedzielą palmową tak zwaną kwietnią, czyli w przedostatni tydzień Wielkiego Postu, chodzą po domach, po wsiach i miasteczkach chłopcy obcy, nieraz z bardzo odległych wsi, ubrawszy nakrycia głowy wstępami papieru różnokolorowego, z takimi także szarfami i pasami; wchodząc do domu, spiewają lub tylko deklamują rozmaite piosenki czy wiersze, z których jeden mi znany podaję :

Po tomy tu przyśli, Zebyście wiedzieli,
Gdy wom opowimy, o kwietni niedzieli.
Jedzie Jezus, jedzie, Zabierze wom śledzie,
Kołoce złostawi, I pobłogosławi.

Dyks! Dwa jojka do koszyka.

Przytaczam tak, jak w gwarze tej okolicy, skąd mój narrator, to wyrażają. Dyks — będzie łacińskie — dixi. Przymówka o „jojka“ do koszyka nie pozostaje bez skutku, bo chociaż nie zawsze 2, ale przynajmniej jedno (czasem znowu więcej) do koszyka pójdzie. Lud bardzo lubi i oczekuje przybycia tych chłopców, których nazywa zoczkami, zackami, żackami i żaczkami. Lud sam utrzymuje, że to tradycja po żaczkach krakowskich, często kolędowaniem na chleb pracujących.

Często takie gromadki żaczków na granicach wsi, ze względów konkurencyjnych, staczają zacięte walki — we wsi, gdzie tak kolendują, są nietykalni.

X. Dr. Wł. Mysor.